

РОЗДІЛ 7 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.34>

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО «Я» КРИЗЬ ОНІРИЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРУ «КНИГА КЛАДОВИЩА» НІЛА ГЕЙМАНА

THE FORMATION OF OWN “I” THROUGH THE ONEIRIC ASPECT OF THE “GRAVEYARD BOOK” BY NEIL GAIMAN

Газуда О.,

*orcid.org/0000-0003-1399-6006**аспірант кафедри теорії та практики перекладу**Державного вищого навчального закладу**«Ужгородський національний університет»*

У статті кризь призму оніричного аспекту подано авторське бачення формування власного «Я» ключового персонажу твору «Книга кладовища» Ніла Геймана. Досліджено поетапність становлення особистості Ніка як головного героя фентезійного роману, де він зростає в реальному й потойбічному середовищі з непередбачуваними й неочікуваними ситуаційними явищами. Звідси – визначальна роль містичних, психо-емоційних і оніричних елементів. Виявлено, що в процесі формування власного «Я» Нік вчиться пізнавати довкілля в його багатомірності, усвідомлюючи необхідність побудови цілісної уяви щодо прийняття самостійних рішень під впливом зовнішнього середовища. Відмічено, що перманентний процес його виживання спонукає хлопчика до психологічного переосмислення й свідомого ставлення до самого себе та навколишнього середовища з більшою відповідальністю. Водночас у процесі свого становлення Нік стає повноправним громадянином кладовища. За допомогою оніричних візій автор твору описує відчуття персонажів «Книги кладовища», при цьому ніби навчаючи маленького хлопчика всім перлам життєвої мудрості й багатьох постулатів реального світу з переходом в ірраціональне. Ніл Гейман увиразнює, що таке справжня дружба, безкорисливі взаємовідносини між друзями, що започатковуються на довірі, власних симпатіях й взаємодопомозі. Крім цього, засобом ностальгічних навіювань, які огортали Скарлет – подругу Ніка, відтворюючись у її сновидіннях з плетивом уявних фантазій і приємних думок, автор твору відображає події у позитивних барвах з прекрасними спогадами про дружні відносини між ними. У процесі викладу фентезійного роману застосовано авторський творчий підхід, який базується на застосуванні структурної складової (гештальт-теорії) до розкриття поведінкових властивостей маленького хлопчика, що підлягають як зовнішнім, так і внутрішнім впливам. Так, становлення й пізнання Ніком власного «Я» й навколишнього світу, виходить передусім із власних можливостей і потреб, однак він має головну перевагу стосовно мешканців кладовища, оскільки він – живий. Н. Гейман окреслює безперервний процес потенційного розвитку дитини, зображаючи його через як супротив неможливості досягнення мети, або ж омріяної цілі. Ця надана людині можливість є реально існуючим внутрішнім її станом, який за достатності передумов видозмінюється в імовірність реалізації.

Ключові слова: формування власного «Я», оніричний аспект, Ніл Гейман, фентезійний роман, оніричні візії, ностальгічні навіювання, поетапність становлення особистості.

The article presents the author's vision of the formation of his own "I" of the key character of Neil Gaiman's "Graveyard Book" through the prism of the oneiric aspect. The step-by-step development of Nick's personality as the protagonist of a fantasy novel is researched, where he grows up in a real and otherworldly environment with unpredictable and unexpected situational phenomena. Here comes the decisive role of mystical, psycho-emotional and oneiric elements. It was revealed that in the process of forming his own "I", Nick learns to learn about the environment in its multidimensionality, realizing the need to build a coherent imagination for making independent decisions under the influence of the external environment. It is noted that the permanent process of his survival prompts the boy to psychological rethinking and a conscious attitude towards himself and the environment with greater responsibility. At the same time, in the process of its formation, Nick becomes a full-fledged citizen of the cemetery. With the help of oneiric visions, the author of the work describes the feelings of the characters of "Cemetery Book", at the same time, as if teaching a little boy all the pearls of life's wisdom and many postulates of the real world with a transition to the irrational. Neil Gaiman clarifies what the true friendship is, selfless relationships between friends based on trust, mutual sympathy and mutual help. In addition, the author of the work reflects the events in positive colors with beautiful memories of friendly relations between them, using the means of nostalgic suggestions that enveloped Scarlett – Nick's friend, reproducing in her dreams with a weave of imaginary fantasies and pleasant thoughts. In the process of presenting the fantasy novel, the author's creative approach is applied, which is based on the application of a structural component (gestalt theory) to reveal the behavioral properties of a small boy, which are subject to both external and internal influences. Thus, Nick's formation and knowledge of his own "I" and the world around him comes primarily from his own capabilities and needs, but he has the main advantage over the inhabitants of the cemetery, since he is alive. N. Gaiman outlines the continuous process of a child's potential

development, portraying it through opposition to the impossibility of achieving a goal, or a dream goal. This opportunity is given to a person as a real internal state of the person, which, if the prerequisites are sufficient, is transformed into the probability of realization.

Key words: formation of own "I", oneiric aspect, Neil Gaiman, fantasy novel, oneiric visions, nostalgic suggestions, step-by-step development of personality.

Постановка проблеми. Фентезійний твір Н. Геймана «Книга кладовища» містить непередбачувану й неочікувану сюжетну канву, в якій переплетено багатогранність життєвих і нежиттєвих ситуацій, містичних історій, сновидіннєвих психологічних і емоційних відчуттів. В такому середовищі зростає головний герой твору Нік, який проходить всі етапи пізнання навколишнього світу – як реального, так і ірреального. При цьому пізнання виступає вищою формою відображення об'єктивної реальності, тією здатністю свідомості пізнавати довкілля в його багатомірності, що значною мірою формує власне «Я», індивідуум в його цілісності й самостійності прийняття будь-яких життєвих рішень.

Аналіз досліджень. Вагомість окреслення особистісного підходу у творі Н. Геймана «Книга кладовища» відзначив Тревор Карлсон (Trevor Carlson). При цьому увагу акцентовано на певних настановах головному персонажу, зокрема: "Go out into the world. Create your own life. Be the hero of your story. Make mistakes and get back up. Those who raised you have already lived their lives. Now...it is your turn. Good luck" [1] / «Виходь у світ. Твори своє власне життя. Будь героєм своєї історії. Роби помилки та повертайся. Ті, хто виростив тебе, вже прожили своє життя. Тепер... твоя черга. Успіхів» [переклад – О. Г.].

Утаємниченість і пікантність фентезійного роману «Книга кладовища», де поступово в процесі викладу літературно-художнього сюжету розплітається ланцюжок подій, пов'язаних зі становленням власного «Я», підкреслює авторитетне видання «The Independent»: "This brief, dark, savoury adventure deserves to become a modern classic of children's writing: it has more mystery, excitement and wisdom in a single chapter than all the soap-operatic dilemmas, empty acrobatics and moral dogmatism in those thousands of pages of Potter franchise" [2] / «Ця коротка, похмура, пікантна пригода заслуговує на те, щоб стати сучасною класикою дитячої літератури: у ній більше таємниці, хвилювання та мудрості в одному розділі, ніж у всіх дилемах мильної опери, порожній акробатиці та моральній догматиці на тих тисячах сторінок «Поттера» [переклад – О. Г.].

Різноманітність сюжетної лінії опирається на складній сукупності складових ментальної структури героя, крізь призму якої читач може

прослідкувати психочуттєвомисленевий процес опису причинно-наслідкових зв'язків, розкриваючись у певній послідовності. Основний персонаж твору Нік проходить всі етапи становлення власної індивідуальності під впливом зовнішнього середовища і непередбачуваних життєвих ситуацій. Це те бачення взаємопов'язаних і багато в чому взаємодоповнюючих подій і явищ – як реальних, так і вигаданих, що проявляються у смутку, радості, або ж навіть страшних і моторошних життєвих подіях. Такий контекст відмічено і в «Kirkus Reviews»: «Сумний, дотепний, мудрий – і моторошний. Це повинен прочитати кожен, хто є або колись був дитиною» [3]. Подібна оцінка міститься й у «Publishers Weekly»: «По-справжньому страшно» [4].

Елементи становлення особистісного підходу виокремила Голлі Блек, співавторка книги «Хроніки Спайдервіка» («The Spiderwick Chronicles»): "The Graveyard Book is endlessly inventive, masterfully told and, like Bod himself, too clever to fit into only one place. This is a book for everyone. You will love it to death" [2]. «Книга кладовища» нескінченно винахідлива, майстерно розказана і, як і сам Бод, надто розумна, щоб її можна було вмістити лише в одному місці. Це – книга для кожного. Ви будете любити це до смерті» [переклад – О. Г.].

Мета статті. Метою дослідження є вивчення питання формування власного «Я» в контексті оніричного аспекту фентезійного твору «Книга кладовища» Н. Геймана.

Виклад основного матеріалу. Психологічний підтекст процесу становлення власного «Я» головного героя Ніка в його чуттєво-емоційному аспекті проходить низку поетапних перетворень під впливом різноманітних чинників. Насампочаток йде поступовий процес формування й становлення Ніка під впливом неперервності й зміни життєвих обставин. Перманентний процес виживання спонукає хлопчика до психологічного усвідомлення й переосмислення свого ставлення до самого себе та навколишнього середовища з більшою відповідальністю. У процесі перетворень, перевтілень маленький Нік повинен оволодіти всіма властивостями потойбіччя, подеколи притаманними тільки привидам. Такі властивості – нові для нього: бачити в темноті, ходити тими дорогами, які недоступні для живих людей,

бути невидимим для них, проходити крізь стіни, навідуватися у сні живих. Опанувавши примарні якості, Нік в змозі їх використати, коли необхідно розчинитися у просторі, застосувати ковзання як спосіб пересування, перебувати у сомнамбулічному стані.

Автор фентезійного роману створює для головного героя неочікувані ситуації, піддаючи його різним випробуванням. Так, потрапивши у незвіданий, захопливий, але моторошний світ потойбіччя, шалапутний Нік у процесі дорослішання пізнає справжню стародавню історію Англії, про яку відають тільки привиди. Виключно у цьому світі й водночас будучи громадянином кладовища, можна потоваришувати з юною відьмою – Лізою Гемпсток, яка мешкає за межами цвинтаря на неосвяченій землі Гончарного поля, де ховають тих, хто вмирає без покаяння (самогубців, злочинців і відьом). Попри це, Ліза мріє мати місце власного поховання з надмогильною плитою. За сюжетом фентезійного роману Нік проникається співчуттям до відьми Лізи, і допомагає їй у досягненні мети.

Н. Гейман ніби навчає маленького Ніка всім перлам життєвої мудрості. Так, життєвий досвід Сайласа, вчителя Ніка, стосується багатьох постулатів; зокрема, він підкреслює важливість особистісного аспекту, оскільки, незважаючи на те, що люди інколи думають, що в іншому місці вони будуть більш щасливіші, але куди б людина не подалася від себе все одно не втечеш “...*the people who believe they'll be happy if they go and live somewhere else, but who learn it doesn't work that way. Wherever you go, you take yourself with you*” [3, с. 104] / «...люди, які вірять, що будуть щасливі, якщо підуть жити в інше місце, але хто пройшов через це, знають, що це не так. Куди б ви не пішли, ви всюди берете себе з собою» [переклад – О. Г.].

Засвоївши філософські життєві постулати, Нік Оуенс стає повноправним громадянином кладовища. Незважаючи на зазначене, покидати межі цвинтаря Ніку в жодному разі не можна через те, що вбивця Джек все ще полює на нього. Водночас Нік не втрачає надію побачити світ за межами кладовища, набути близьких і вірних друзів, відвідувати школу.

Ніл Гейман крізь оніричні візії художньо майстерно описує відчуття персонажів «Книги кладовища». Так, вагомою віхою у житті маленького хлопчика стає дружба, ті безкорисливі взаємовідносини між друзями, що започатковуються на довірі, власних симпатіях й взаємодопомозі. Важливою для Ніка стала безкорислива дружба

зі Скарлет, побудована на довірливих взаємовідносинах двох добрих друзів. Справжній друг, який не є тінню, як на перший погляд, уві сні здалося Скарлет: “*At first I thought you were a shadow or something. But you look like you did in my dream. You sort of came into focus*” [3, с. 225] / «Спочатку я подумала, що ти якась тінь. Але ти виглядав справжнім у моєму сні. Ти ніби попав у фокус» [переклад – О. Г.]. Її пам'ять надовго зберегла хороші й яскраві спомини про дружбу з Ніком, відтворюючи мимоволі солодкі події її життя, коли Скарлет відвідувала кладовище: “*Scarlett was thinking about the afternoon's events as she lay in bed that night ... She had been there, in that graveyard, when she was little. That was why everything had seemed so familiar*” [6, с. 218] / «Того вечора Скарлет думала про вечірні події, лежачи у ліжку ... Вона була на кладовищі малою. Ось чому все здавалося таким знайомим» [переклад – О. Г.].

Оніричні візії проявилися в ностальгічних навіюваннях, переплітаючись водночас з уявними фантазіями й приємними думками, які огортали Скарлет, відтворюючись у її сновидіннях: “*In her mind she imagined and she remembered, and somewhere in there she fell asleep, but in sleep she still walked the paths of the graveyard*” [3, с. 218] / «Деся поміж думок, уявляючи і згадуючи, вона заснула, і уві сні й досі гуляла доріжками кладовища» [переклад – О. Г.]. Навіть уві сні відчувалося, що спогади були надзвичайно світлі й безмежно позитивні, ніби все було білим днем, а не у нічний час: “*It was night, but she could see everything as clearly as if it were day*” [3, с. 218] / «Була ніч, але вона бачила все так, нібито був день» [переклад – О. Г.]. Так, крізь сновидінневі почуття Н. Гейман змальовує першу зустріч Ніка зі Скарлет, коли він не відразу збагнув, хто це, і він подумки себе запитав: чи Скарлет сноходить? І справді, вона, вагаючись, підтвердила: “*Are you Dreamwalking? I think I'm dreaming, she agreed*” [3, с. 218] / «Ти ходиш уві сні? – Думаю, що так, сноходжу, погодилася вона [переклад – О. Г.]. Таким чином, сновидіння переплітаються з оніричною реальністю, і складно зрозуміти чи це сон, чи справжня реальність.

Авторський творчий підхід базується на застосуванні структурної складової (*гештальт-теорії*) до розкриття поведінкових властивостей маленького хлопчика, що підлягають як зовнішнім, так і внутрішнім впливам. У процесі пізнання власного «Я» і навколишнього світу Нік виходить передусім із власних можливостей і потреб. При цьому, він має значну перевагу перед мешканцями

кладовища, оскільки він – живий: *“You’re alive, Bod. That means you have infinite potential. You can do anything, make anything, dream anything. If you change the world, the world will change”* [6, с. 173] / «Нік, ти – живий. І це означає, що в тебе є необмежені можливості. Ти можеш робити й творити будь-що, мріяти про будь-що. Якщо ти змінюватимеш світ, він зміниться» [переклад – О. Г.].

Н. Гейман окреслює безперервний процес потенційного розвитку дитини, зображаючи його через як супротив неможливості досягнення мети, або ж омріяної цілі. Ця надана людині можливість є реально існуючим внутрішнім її станом, який за достатності передумов видозмінюється в імовірність реалізації: *“Potential. Once you’re dead, it’s gone. Over. You’ve made what you’ve made, dreamed your dream, written your name. You may be buried here, you may even walk. But that potential is finished”* [6, с. 173] / «Можливості. Якщо ти помреш, тобі це – не потрібно. Кінець. Ти зробив все, що міг, омріяв мрії, записав своє ім’я. Ти можеш бути похованим тут, можеш і прокинутись. Але ж усім можливостям настане кінець» [переклад – О. Г.]. Таким чином, мова йде про можливості, які надаються кожній людині в житті для досягнення поставленої цілі, мети, мрії, тобто зробити все що, намічено. Автор зумовлює завершеність життєвого циклу, виконання певної життєвої місії як результат життєвого шляху. Однак, залишається надія на те, що одного разу, після поховання, людина може прокинутися, але можливості її вже покинуть.

Поступове становлення власного «Я» розкриває особистість Ніка, він дорослішає, поступово розкриваючи психологічну картину навколишнього світу й формуючи комплексну організаційну систему особистих асоціативно-чуттєвих переживань. Перебуваючи в особливому психологічному просторі, під впливом різноманітних подій і ситуацій Нік формує власну поведінку. Накопичуючи знання й життєвий досвід завдяки пізнанню навколишнього світу, Нік вчиться взаємодіяти з ним, з людьми, які його оточують. Відтак, вийшовши одного разу за межі кладовища, хлопчик змушений змінюватися.

Психологічні переживання Ніка в шкільному періоді важливі, оскільки вони пов’язані з новим етапом становлення «Я – особи». Відмічені переживання проявляються у сновидіннях, коли йому наснився піратський корабель, де він був його капітаном, тобто лідером, де все було чудово й надзвичайно, зі слухняною командою корабля, вродливими дівчатами. Проте раптово все змінюється на гірше. Нік у своєму сні опиняється під

впливом чогось загрозливого й небезпечного, де відчувається тривога, його власний панічний страх перед чимось моторошним, що втілюється в чужому погляді блідого, як мрець, чоловіка: *“And then, in the way of dreams, he was standing on the black deck of the new ship, and someone was looking down at him”* [6, с. 188] / «А згодом, як це буває у снах, він стояв на чорній палубі нового корабля, і зрозумів, що хтось дивиться на нього» [переклад – О. Г.].

Гнітючість ситуації відчувається як у характеристиці самої палуби, оскільки вона була не просто палуба, а забарвлена у чорний колір, так і в порівнянні з блідим кольором обличчя мерця. При цьому цей чоловік навіював на Ніка не тільки тривогу, а й якийсь жахливе відчуття страху: *“Nick looked up. He was scared, in his dream”* [6, с. 188] / «Нік глянув догори. Йому було страшно у власному сні» [переклад – О. Г.]. Певна невизначеність окреслюється у стані, в якому опинився Нік, він не знає цього чоловіка, називаючи його «цей хтось». Проте цей невідомий чоловік не забарився дати настанови Нікові: *“... change. Turn over a new leaf. Reform. All that. Or things will get very bad for you”* [6, с. 188] / «...змінитися. Перегорнути сторінку. Переформатуватися. Зробити це. В іншому випадку все буде кепсько для тебе» [переклад – О. Г.]. Важливо, що події відбуваються саме в школі, переживання пов’язані зі шкільними подіями, оскільки уві сні Король Піратів перевтілюється в однокласника Ніка, а місце події швидко змінюється з корабля на шкільний коридор.

Символічно-алегоричним підходом автор зображує катастрофічність ситуації, порівнюючи її з бурею, яка все ще не втихомирилася, оскільки підлога під ногами Ніка гойдалася, що супроводжувалося ніби хвилюваннями у відкритому морі. Водночас Нік розуміє, що це відбувається уві сні, це ж підтверджує і його однокласник: *“This is a dream, Nick said. Of course it’s a dream, said the other boy”* [6, с. 188] / «Це – сон, – мовив Нік. Звичайно ж, це – сон, – відповів інший хлопчина» [переклад – О. Г.]. У своїх роздумах Нік набуває впевненості у своїй безпеці, бо уві сні йому не може загрозувати небезпека. Нік осмислює власну хоробрість і безстрашність: *“What can you do to me in a dream? asked Nick. I’m not afraid of you”* [6, с. 188] / «Що ти можеш зробити мені уві сні? – запитав Нік. Я не боюся тебе» [переклад – О. Г.]. В процесі переосмислення Нік зважає на всі обставини, і страх відступає.

Чуттєво-емоційні переживання маленького хлопчика Ніка проявляються у сновидінневих

візіях під впливом Сноходіння: *“He was exhilarated and exhausted: he had felt barely in control of the Dreamwalk, had been all too aware that there was nothing else in the dream but Nick”* [3, с. 189] / «Він був одночасно щасливий і виснажений. І ледь-ледь відчував контроль над Сноходінням, і розуміючи, що уві сні не було нікого, крім нього і Ніка» [переклад – О. Г.]. У контексті зазначеного читач розуміє, що уві сні часто вирішуються різні проблемні життєві ситуації. Зважаючи на це, Нік відчуває певне полегшення й задоволення собою – йому вдалося уві сні вирішити проблемне питання, на яке складно було знайти відповідь.

Існування в межах власного феноменального поля на кожному з етапів розвитку маленького хлопчика формує потік відчуттів і уявлень. Так, автор крізь призму зовнішнього оточення змально-

вує внутрішній світ дитини у межовій ситуації. Незважаючи на негативність оточуючого середовища на кладовищі, Нік поступово набуває навичок і вмінь виживати в ньому, знаходити вихід з положення, вчиться виживати в умовах постійних змін, балансувати на межі живого й мертвого світів.

Висновки. Таким чином, у фентезійному романі «Книга кладовища» Н. Гейман розкриває поетапний особистісний процес становлення й розвитку маленького хлопчика, який пізнає світ крізь чуттєво-емоційні барви у його багатогранності, непередбачуваності й неочікуваності явищ і процесів, позитивних і негативних впливів на формування особистості людини на шляху до омріяної мети. При цьому Нік набуває досвіду, вмінь і знань, що й допомогло йому подолати нелегкі випробування долі, сформуватися як особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Trevor C. The Graveyard Book, in his audio book. The Formula Podcast with Trevor Carlson. URL: <https://podcasts.apple.com/us/podcast/the-formula-podcast-with-trevor-carlson/id1267588749>
2. The Independent review about the Graveyard book. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/the-graveyard-book-by-neil-gaiman-1803231.html>
3. Kirkus Reviews (starred review). A starred review is the top of the top, a prestigious, Holy Grail that highlights books of “exceptional merit”. URL: <https://www.kirkusreviews.com/book-reviews/neil-gaiman/the-graveyard-book/>
4. Publishers Weekly (starred review). Review about the Graveyard book. URL: <https://b0f646cfbd7462424f7a-f9758a43fb7c33cc8adda0fd36101899.ssl.cf2.rackcdn.com/teaching-guides/TG-9780060530938.pdf>
5. Holly Black the author of The Spiderwick Chronicles. Murray, Rebecca (October 29, 2008). “Interview with Holly Black and Tony DiTerlizzi on The Spiderwick Chronicles”. URL: About.com
6. Gaiman N. The graveyard book. 2008. 306 p.